

РАЗПЛАТА

От селски жител генерал дьо Гол става стопанин на „Отел Матиньон“. Госпожа Дьо Гол нарежда спокойно простия, ритмичен живот в стаите на втория етаж, обзаведени с мебели във френски стил. Старата сграда, където някога се намирало посолството на Австро-Унгария, променя предишния си мрачен вид. Дворът не служи вече за гараж на автомобили, часовоите са облечени всеки ден в парадна униформа. В дъното на чудно хубавия парк, където има много птици, музикалният павилион се преустройва в параклис. Може би сега генералът ще отдъхне от напрежението на последните седмици, от безсънните нощи, от всички тези разправии, от които излезе победител? Напротив, сега му предстои да извърши онова, за което се оказали безсилни всички тези поумнели от опит, знания и хитрост многобройни дейци на съборената най-сетне от него „система“.

Впрочем съставът на правителството, образувано от Дьо Гол, хвърля мнозина в почуда. Тук фигурират твърде познати лица: вицепремиери, т.е. заместници на Дьо Гол, са станали Ги Моле и Пиер Пфлимлен. Министерството на финансите е поверено на Антоан Пине. Така стои въпросът с целия кабинет, в който, както в Ноевия ковчег по време на потопа, са представени всички разновидности „принцове“ на Четвъртата република. Голистите са само трима: министърът на правосъдието Мишел Дебре, министърът по въпросите на бившите фронтовици Едмон Мишле и министърът на информацията Андре Малро; при това последните двама съвсем не принадлежат към онези, които изразяват надеждите на алжирските бунтовници.

Ето защо съобщението за състава на правителството на Дьо Гол ги хвърлило в недоумение и възмущение. Те трудно могли да разберат, че генералът трябва да се отплаща за гласовете, получени на 1 юни, и за много други неща. Ален дьо Серини писал в своя вестник „Еко д'Алже“: „Никой от онези,

които проявиха най-голяма вяра в бъдещето на френски Алжир, не седеше в неделя на правителствените места — нито Бидо, нито Сустел, нито някой от техните другари по борба...”

Разбира се, Дьо Гол предвидил реакцията на алжирските „ултра“ и веднага изпратил телеграма на генерал Салан: „Ще бъда при вас в сряда. Чакайте ме, запазете спокойствие и не губете вяра.“

На 4 юни пристига със самолет в Алжир. По целия му път от летището го посрещат тълпи от хора. На Форума пред огромната навалица генералът вдига ръце и чака, докато най-послед замлъкнат оvationите. Тогава той хвърля първата фраза: „Аз ви разбрах!“ Отново шум и викове. И произнася реч, в която има много думи за братството, величието, великодушното на Франция, но няма онова, което очакват от него застаналите редом водачи на бунта Салан, Сустел и другите и което единствено може да бъде признак на „разбирането“: „френски Алжир“ и „интеграция“. Наистина той като че ли вярва в прословутото „алжирско чудо“, в невероятната комедия на френско-мюсюлманското „побратимяване“, което организирали парашутистите на генерал Масю. Дьо Гол заявява, че отсега нататък в Алжир „съществува само една категория жители“. Но заветните думи все още не се чуват...

Главатарите на бунта едва скриват възмущението си, че в правителството на Дьо Гол не е включен даже Сустел. Все пак генералът долавя всичко и подхвърля в разговор с тях, че скоро Сустел („моят приятел Сустел“ — уточнява той) ще получи достойно за него високо назначение. А засега те си изливат яда, като не позволяват на придружаващия Дьо Гол министър по алжирските въпроси социалиста Льожен и на другите двама негови колеги да се появят на балкона пред тълпата заедно с генерала. Неочаквано ги затварят в съседната стая.

Дьо Гол обикаля градовете Алжир, Константин, Бон, Оран, Мостаганем. На един от митингите постоянните възгласи „Да живее Сустел!“ изкарват най-послед генерала от търпение и той крещи в микрофона: „Моля ви, млъкнете, млъкнете!“ Военните ръководители на бунта гледат тревожно генерала, но млчат и изчакват, потиснати от авторитета и самоувереността му. Най-послед в Мостаганем той само веднъж извиква: „Да живее френски Алжир!“ Да не би той да се е присъединил към „ултра“-та? Не, в Париж, в отговор на недоумението от страна

на привържениците си отляво, той казва: „Да, това се изтръгна от мене. Но нима не се казва обикновено: „Френска Канада“, „Френска Швейцария!“

Само с появяването си в Алжир Дьо Гол решава най-неотложната задача: да потуши бунта, без да се присъединява към програмата на „ултра“-та. Но те чувствуват вече това и на 5 юни изказването на Делбек по алжирското радио звучи като предупреждение: „Единство с генерал дьо Гол, но не на всяка цена... Ние преминахме Рубикон не за да седнем на брега с въдица. Ние ще отидем докрай за това, което започнахме на 13 май.“

Засега разбунтуваните военни трябвало да се задоволят с ордени и нови звезди по мундирите, които Дьо Гол им хвърлил с щедра ръка. Салан получил военен медал — най-висок знак на отличие, Масю — чин дивизионен генерал, Зелер — длъжността началник-щаб на армията и т.н. А на 7 юли Сустел заел поста министър на информацията — по-добре било да се държи този неуморим авантюрист под наблюдение... На националния празник 14 юли в Париж пристигнали парашутистите и в тържествен марш преминали по „Шан-з-Елизе“. Париж имал възможност да се увери с очите си във всемогъществото на Дьо Гол: разбунтувалите се главорези, които през май със страх очаквали в столицата, сега приличали на най-послушни войници.

А с цивилните „ултра“ генералът се церемонил още по-малко. Щом като се върнал в метрополията, алжирският „Комитет за обществено спасение“ приел дръзка резолюция и искал да се забранят всички политически партии във Франция. Дьо Гол реагирал незабавно на това с телеграма до Салан: „По повод досадния и несвоевременен инцидент, предизвикан от категоричната резолюция на алжирския „Комитет за обществено спасение“, напомням ви, че този комитет няма други права освен да изразява под ваш контрол мнението на своите членове.“

Дьо Гол подчертано отделял себе си от алжирските „ултра“ и едновременно показвал своя либерализъм на политическите партии и изобщо на населението в метрополията. Тук били неговите главни политически интереси. За начало се искало бързо да се стабилизира икономиката. През юни пуснали вътрешен „златен“ заем, който бързо донесъл солидни средства. Буржоазията вземала с готовност облигации от заема, изра-

зявайки по този начин доверието си в Дьо Гол. Нали нейният пряк представител Антоан Пине завеждал сега финансите! Изобщо в новото правителство имало необикновено много хора, свързани с банките и монополите. Благоприятната реакция на борсата от своя страна не оставяла никакво съмнение относно класовата същност на новата власт. А тази власт трябвало да се закрепят по законен път чрез въвеждане на новата конституция.

Подготвяли я необикновено бързо, по специално опростена процедура, като Дьо Гол подканвал комитетите, които се занимавали с тази работа, да бързат. Към средата на август проектът бил готов. Традиционният френски парламентаризъм отивал в историята. В името на принципа „разделяне на властите“ се ограничавали рязко правата на парламента и в по-малка степен на правителството. Затова пък небивало широки пълномощия се давали на президента. По член 16 от новата конституция президентът можел, ако сметне за необходимо, да упражнява неограничена власт. Всички се досетили веднага кой ще стане президент. Разбира се, неустойчивостта на вътрешнополитическото положение, зависимостта от политическите партии при утвърждаването на новия строй и решаването на алжирския проблем принудили Дьо Гол да се съгласи засега да се запазят някои елементи на парламентаризма, например принципът за отговорността на правителството пред парламента. Във всеки случай конституцията създавала изходна точка за движение към небивала персонализация на политическата власт. Конституцията от 1958 г. се оказала само първият етап от създаването на институтите и методите на управление на Петата република. Много зависело от това, как и от кого се прилага конституцията. Засега Дьо Гол се съгласявал на определен компромис с партиите на „системата“.

В новата конституция светогледът на Дьо Гол, пронизан от духа на историята, обърнат към миналото, и неговата инстинктивна склонност към монархическата идея странно съпадали с най-новата тенденция на държавномонополистичния капитал към силна власт. Едновременно конституцията отговаряла на масовите антипарламентарни настроения, широко разпространени през последните години в обречената на безсилие Четвърта република.

Еклектичният характер на новия конституционен документ

послужил след това като основа на юристите при издирване на прецеденти в едни или други негови положения. Характерът на тези различни по време и обстоятелства прецеденти придавал на конституцията своеобразна цялост, която се изразявала в стремеж към максимална независимост в практическите действия на реалната власт от нейния източник — всеобщото изборително право. Конституционните възгледи на Дьо Гол, ярко отразени например през 1946 г. в речта му в Байо, били вече приложени. Интересни са също проектите, които разработвал през войната Мишел Дебре, който ръководел сега състоянието на новата конституция. Именно тогава президентът бил наричан направо „републиканския монарх“, избиран за срок от 12 години. Този срок бил определен съобразно със средната продължителност на царствувание във феодална Франция. С една дума, генералът създавал държава по свой вкус, макар че тя се оказала приблизително такава, от каквата остро се нуждаел френският едър капитал.

Текстът на конституцията е готов и Дьо Гол веднага заминава на 20 август на голяма обиколка из френска Черна Африка. Защо заминал за там, макар че имал достатъчно работа и в Париж? Отиването му в Алжир е обяснимо: там имало бунт, а Черна Африка оставала още сравнително спокойна. Работата е там, че утвърждаването на конституцията и решаването на алжирския проблем генералът свързвал тясно с Африка. Тъй както през войната черният континент бил териториална база на „Свободна Франция“, сега той трябвало да служи за крайгълен камък на нова Франция „от Дюнкерк до Таманрасет“. Новата конституция предвиждала създаването на огромна френско-африканска общност. Бъдещият президент на Франция едновременно би станал президент на тази общност.

В африканските страни Дьо Гол бил посрещан горещо. Спомняйки си старата душевна рана, генералът казал в столицата на Западна Африка: „Да дойда в Дакар за мене винаги е удоволствие, дори и тогава, когато идвам тук без затруднения... По време на войната не можах да дойда в Дакар!“ Топлият прием, оказан на Дьо Гол, се обяснявал просто: африканците искали да виждат в него освободител. А той наистина говорел за тяхното право на независимост, която те могат да получат при гласуването на референдума по новата

конституция. Обаче независимостта, предупреждавал Дьо Гол, ще означава незабавно скъсване на всички връзки с Франция. Сметката на Дьо Гол излязла вярна — само Гвинея се решила на такава стъпка и изглеждало, че планът на грандиозния федерален комплекс имал големи перспективи. Всичко това се свързвало с алжирския проблем. „Именно за Алжир аз създавам тази общност“ — казал Дьо Гол в Дакар. Той разчитал, че алжирците ще поискат да влязат в общността и така всичко ще се разреши благополучно. Планът бил великолепен, ако би имал някакви шансове за успех.

Засега изглеждало, че всичко върви успешно. На 28 септември във Франция и в нейните задморски владения се състоял конституционен референдум. Генералът казвал преди това, че 70 процента гласове „би било успех“. За конституцията в метрополията гласували почти 80 процента. „Аз не съм от тези, които се оплакват, че гласовете са твърде много“ — казал Дьо Гол. Разбира се, това е негов несъмнен успех, който се обяснява със съчетанието на много благоприятни фактори. Колкото и да е странно, най-малка роля играел самият текст на конституцията. Половината избиратели изобщо не били го чели. А най-голямо значение имала надеждата на много французи, че Дьо Гол така или иначе ще изведе страната от алжирската задънена улица. Наистина никой не си представял ясно (включително и самият Дьо Гол) как ще го направи. Затова за конституцията гласували едновременно привържениците на „френски Алжир“ и представителите на съвършено противоположни тенденции.

Проявила се главно старата вяра в човека „от 18 юни“. Гласували за личността на Дьо Гол, а не за определена политическа програма. Референдумът се оказал фактически плебисцит. Известният социолог Ремон Арон писал: „Осенен от благодат вожд създаде Петата република.“ Във връзка с това френски социолози определяли властта на Дьо Гол като „харизматическа“, т. е. „предопределена“, основана не на закони, програма или обективни социални процеси, а на инстинктивна вяра в неговите особени качества, на доверие и симпатия към него, на психологическата реакция на подчинение на неговото тайнствено обаяние. Разбира се, в този род „психоанализа“ се отразявала някаква част от истината, макар че не по-малко важно значение имало и масовото недоволство от плачевните

резултати от дейността на водачите на Четвъртата република.

Израели роля и други реални фактори, като например методите за подготовка и провеждане на референдума. Ненапразно Дьо Гол включил в правителството лидерите на основните некомунистически партии. Те всички били за положителен отговор. Освен комунистите само част от социалистите и радикалите отхвърлили новата конституция. Що се отнася до компартията, тя се оказала в доста трудно положение. Масовият антипарламентаризъм, страхът пред гражданска война и вярата в Дьо Гол обхванали дори такива избиратели, които обикновено поддържали компартията. Около милион и половина от тях също гласували за конституцията. Така или иначе, новият държавен строй бил отсега нататък узаконен и Дьо Гол можел да се заеме напълно с Алжир. Тук също се произвел референдум, който дал 96 процента положителни отговори.

„Технически успех“ — скромно казвали организаторите на гласуването. То се провеждало от армията и „ултра“-та, които успешно превърнали референдума в издевателска комедия.

През октомври 1958 г. започва нов етап в алжирската политика на Дьо Гол. На 23 октомври генералът провел първата от своите пресконференции, които ще станат отсега нататък като че ли един постоянен институт на новия режим. Дьо Гол предложил на алжирските въстаници да сключат „мир на храбреците“. За това те трябвало да използват „бялото знаме на парламентъорите“. Другояче казано, Дьо Гол им предложил проста катипулация без никакви политически гаранции. Естествено, Фронтът на националното освобождение (ФЛН) и току-що образуваното временно правителство на Алжир отклонили това предложение. Едновременно се разгърнала пропагандаторска шумотевица около тъй наречения „план Константин“, т. е. план за икономическото развитие на Алжир. Освен това чрез провеждане в Алжир на избори за Национално събрание Дьо Гол разчитал, че ще се появи мюсюлмански политически „елит“, който би се оказал по-приемлив събеседник при решаването на алжирския въпрос, отколкото ФЛН. Но изборите, които пак ставали под контрола на „ултра“-та, дали изключително депутати — привърженици на „интеграцията“, от която генералът продължавал да се отклонява. Практически от всички елементи на алжирската политика реално се осъществявал само един — тъй нареченото „умиротворяване“, т. е.

разширяване на военните действия, чийто край не се предвиждал.

Не може да се каже обаче, че всичко замръзнало на мъртва точка. Не, определено движение ставало и то имало съществено значение: Генералът успял постепенно да постигне отслабването на „ултра“-та, тяхното отделяне от военните и изолирането им. Още през октомври заповядал на всички военни да излязат от „комитетите за обществено спасение“. В отговор на това на 16 октомври „ултра“-та обявили стачка в Алжир. Но тя не взела големи размери и влиянието на комитетите се оказало подронено. Така Дьо Гол постепенно се разплащал с тези, които му помогнали през май да дойде на власт. През ноември отзовал от Алжир генерал Салан, като му дал чисто декоративната длъжност на генерален инспектор на народната отбрана. Няколко други генерали, участници в майския бунт, също били отзовани в метрополията.

Дьо Гол се стараел да отдели голистите от най-яроствните защитници на „интеграцията“ на Алжир с Франция, за които следял да не засилват много позициите си на парламентарните избори. Преди изборите Жак Сустел и другите бивши ръководители на РПФ създали нова политическа партия. Имайки предвид своя печален опит, генералът се отказал от възродения РПФ. Този път той не само не поискал да има каквито и да било формални връзки с новата партия, но дори се възпротивил брат му Пиер дьо Гол да участва в ръководния комитет на новата голистка партия. Генералът пресякъл решително опитите на Жак Сустел да свърже новата партия „Съюз за защита на новата република“ (ЮНР) с известните привърженици на „френски Алжир“ Бидо, Морис и Дюше. Конфликт със Сустел възникнал и по въпроса за системата на гласуване в парламентарните избори. Генералът искал центристките партии и социалистите да запазят определени позиции като отпор на Сустел и другите защитници на „интеграцията“.

На 23—30 ноември били произведени избори. ЮНР получила 212 места. Но старите партии заедно имали 251 мандата. Дори с депутатите от Алжир ЮНР не разполагала с мнозинство. За да бъде с развързани ръце, Дьо Гол имал намерение да използва засега остатъците от омразната „система“ на партиите. Новата избирателна система съкратила рязко представителството на компартията. Макар че тя събрала повече гла-

сове от ЮНР, комунистите получили само десет депутатски места. За избирането на един комунист се искало 380 000 гласа, а за член на ЮНР — 19 000. Само тази подробност свидетелствува достатъчно ярко за степента на демократизма на Петата република. Но все пак Дьо Гол отхвърлил предложението да се забрани компартията. През декември бил избран за президент, след като получил 75,5 процента от гласовете на избирателите, а на 8 януари 1959 г. заел официално своя пост и се настанил в Елисейския дворец. На тържествената церемония при предаването на пълномощията бившият президент Ръоне Коти казал: „Първият от французите става пръв във Франция.“

Бързо се образувало правителство начело с главния автор на новата конституция Мишел Дебре. В сравнение с неотдавнашните времена процедурата за образуването на кабинета била опростена рязко. Дьо Гол искал лидерът на социалистите Ги Моле да влиза както по-рано в правителството. Но Ги Моле не можел да се съгласи, защото се страхувал от окончателно разцепление в партията си. Социалната политика на новия режим се оказала твърде консервативна и дясна. Преди няколко месеца Дьо Гол се готвел да прокарва „лява политика с десни методи“. Но досега никой нищо ляво не бил открил в неговата политика. 453 депутати от всичко 509 одобрили правителствената програма. Против нея гласували комунистите и социалистите. По такъв начин висшите органи на Петата република били създадени.

В алжирската политика на Дьо Гол обаче въпреки очакванията настъпила пауза. Освен засилването на военните действия не станало нищо съществено. На пресконференция на 25 март 1959 г. Дьо Гол предупредил, че не трябва да се очаква бързо решение на алжирския въпрос, че за това ще е необходимо много време. През първата година на властвването си той се убедил, че военните в Алжир блокират всякакви реалистични мерки. Дори в своето правителство се натъкнал на глуха съпротива, когато ставало дума за търсене на нови решения. Привърженик на „интеграцията“ оставал не само Жак Сустел, но и самият министър-председател Мишел Дебре. А в това време Алжир висял като тежка гира на ръцете на Дьо Гол и не му позволявал да пристъпи към широко провеждане на нова външна политика, което винаги било най-главното за него.

Алжирските работи остават предмет на безкрайни размисли за Дьо Гол. Не ставало дума само да се превъзмогне съпротивата на ултраколонизаторите. Генералът трябвало да се бори и със самия себе си, защото му предстояло да реши да се откаже от онова, което винаги се е смятало френско достойние, основа на могъществото на Франция. Наистина водел вече отдавна разговори за независимостта на Алжир. Но изказвания в частни беседи и отговорни решения са различни неща. Той се колебаел между реализма и илюзиите. „Най-трудното е — казвал — да си промениш убежденията.“ Веднъж казал на своите министри по повод на неизбежността на деколонизацията: „Това не е така просто на моята възраст и с моя опит и възпитание, но аз взех такова решение... Ще се наложи да вършим трудна работа и нищо в нея не ме радва.“ Дьо Гол се решава и започва първия голям обрат в своята алжирска политика.

На 26 август 1959 г. поставя за пръв път алжирския въпрос на обсъждане в Министерския съвет. Колкото и да е чудно, досега той бил засяган само във връзка с бюджета, армията и т. н. По това време вече се бил изработил своеобразен стил на заседанията на кабинета под председателството на генерала. Както винаги, потискал министрите, включително и министър-председателя, с авторитета, властността и откритата си безцеремонност. За него министрите са само изпълнители. Понякога те не знаят дори дневния ред на заседанието, а за важните решения научават от вестниците. На тях не е позволено да решават общите политически проблеми, макар че носят отговорност за съдбата на страната. Когато генералът се дразни от неуместни според него претенции за самостоятелност в политическите разсъждения, той заявява: „Ако желаете да заемете моето място...“ Достатъчно е някой да повдигне някой второстепенен въпрос и генералът го прекъсва: „Това влиза в компетентността на министъра...“

И ето, на 26 август станало най-сетне обсъждането на най-парливия политически проблем. Това не било дори обсъждане, защото Дьо Гол само мълчаливо изслушвал членовете на правителството. Мишел Дебре, който пръв се изказал, заявил, че не може и дума да става за създаване на алжирска държава и че политическите, икономическите и стратегическите позиции на Франция в Алжир трябва да се запазят. Жак Сустел заел още по-остро също такава позиция. В смекчена форма го

поддържали много членове на кабинета. Само Андре Малро, Едмон Мишле и Пол Бакон се изказали за признаване на алжирската самостоятелност. Най-после се изказали всички и генералът завършил: „Господа, благодаря ви... При сегашното положение на нещата трябва да се движим напред или да умираме. Аз избрах движението напред...“

На 16 септември 1959 г. Дьо Гол произнася реч по радиото, в която тържествено признава правото на алжирското население на самоопределение. Самите алжирци трябва да вземат решение за своята съдба. Пред тях има три възможности. Първата — отделяне и пълна независимост, която означава скъсване с Франция. В този случай според генерала Алжир го очаква хаос, крайна бедност и, в края на краищата, „войнствена комунистическа диктатура“. А Франция ще си запази с всички средства сахарския нефт и ще осигури прегрупирането на населението, което ще пожелае да остане френско. Това било явна заплаха за разделяне на страната. Втората възможност е пофранцузване, което означава жителите на Алжир да придобият всички права и задължения на французите. Дьо Гол давал да се разбере, че смята за нереална тази възможност (съвпадане с идеята за „интеграция“). Третата възможност — асоциацията — му се струвала най-желателна и си я представял така: „Правителство от алжирци, управлявано от алжирци, които се опират на помощта на Франция, в тесен съюз с нея в областта на икономиката, образованието, отбраната, външната политика.“

Генералът обаче заявил, че нито един от тези варианти на самоопределение не може да се осъществи веднага. Гласуването за съдбата на Алжир ще стане четири години след прекратяването на огъня. В речта на Дьо Гол имало много недомълвки и противоречия. Той не искал да признае ръководителите на въстанието, т. е. ФЛН, и създаденото от тях правителство за единствен представител на Алжир и се отказал от политически преговори с тях, като се съгласявал да говори само за прекратяване на огъня.

Водачите на алжирското освободително движение оценили положително признаването на правото на самоопределение, но поискали политически преговори. Те възложили воденето на преговорите на няколко водачи на ФЛН, които още през 1956 г. били заловени от французите и държани в затвор във Франция. Обаче Дьо Гол се отказал от това, защото, казал той, прего-

вори могат да се водят само с онези, които се сражават. Но както и да е, създала се съвсем нова атмосфера около алжирския въпрос. Във Франция и в чужбина повечето от отзивите били положителни. Признаването от Дьо Гол правото на самоопределение се оказало първата му акция, одобрена по принцип от Френската комунистическа партия. На 27 октомври във вестник „Юманите“ се появила статия от генералния секретар на ФКП Морис Торез, в която се казвало: „В политиката на нашите власти стана, поне на думи, важна промяна. Констатирайки провала на умиротворението, генерал Дьо Гол призна правото на алжирския народ на самоопределение... Главното е съгласието му, че Алжир не е Франция и че алжирският народ може и трябва сам да определи собственото си бъдеще.“

Смелата проява на Дьо Гол разярила френските ултраколонизатори. Възмущение и едновременно объркване обзели профашистките организации на европейското население в Алжир и офицерите и генералите от армията, които отдавна вече не скривали недоволството си от алжирската политика на Дьо Гол. Жорж Бидо и другите лидери на „ултра“-та излезли с нападки срещу президента. Те обявили създаването на „Обединение за френски Алжир“.

На 15 октомври, когато алжирският въпрос се обсъждал в Националното събрание, привържениците на „интеграцията“ претърпели съкрушителен провал: с 441 гласа при 23 „против“ събраниято одобрило новия политически курс на Дьо Гол. Недоволството, което избухнало в редовете на партията ЮНР, довело до излизането от парламентарната група само на осем депутати. Обаче опозицията във от стените на Бурбонския дворец имала по-сериозен характер. За това станало известно същата вечер, когато в изявленията си за печата Люсиен Нейвирт, депутат от партията ЮНР и един от активните дейци в събитията от 13 май, съобщил за заговора на „ултра“-та против правителството: „Необходимо е бързо да се приготвим. Възможно е драмата да настъпи утре. Команди от убийци са преминали испанската граница. Техните жертви са вече набелязани. По такъв начин те смятат да смутят населението, за да не се намесва. Осемнадесет месеца след мирната революция, в която не се проля капка кръв, може да възникне вътрешен братоубийствен конфликт.“

Едновременно с това паническо изявление станало известно,

че в центъра на Париж са стреляли в колата на левия деец Франсоа Митеран. В столицата се носели най-тревожни слухове. Изявлението на Нейвирт било само отглас на вече провалил се заговор. Предполагало се, че при обсъждането на алжирския въпрос ще се състоят големи демонстрации на европейското население в Алжир, в Париж ще станат няколко покушения, а групата депутати от „ултра“-та ще наложи на парламента резолюция, осъждаща новата политика, което би принудило правителството на Дебре да подаде оставка. Нито една точка на този план не била осъществена. Главното било, че върхушката на армията в Алжир още се колебаела. Но все пак това било тревожен признак. В това време както винаги пречките само подтиквали Дьо Гол към по-енергични действия. На пресконференция на 10 ноември той потвърдил категорично курса за самоопределение на Алжир.

Привържениците на „френски Алжир“ също заемали по-непримирими позиции. Тяхната враждебност към Дьо Гол се засилвала. През ноември Ортиз, собственик на една алжирска кръчма, обединил малките профашистки организации в общ „Френски национален фронт“ (ФНФ). Идеен водач на тази организация станал Сюзини, наследник на Лагаяр. ФНФ бил тясно свързан с „териториалните части“ — въоръжено опълчение на европейското население, което наброявало около 20 хиляди души. Гражданските „ултра“ се сближили с военните, особено с командувачия алжирската зона генерал Масю. Разгърнала се подготовка за нов бунт, сега вече против Дьо Гол. На различни сборища ругали президента с най-недостойни думи и не скъпели заплашванията. През декември за Алжир заминал Бидо и на свой ред нетърпеливо призовавал към бунт. Заговорниците се готвели да действуват през пролетта, но събитията ги накарали да започнат по-рано.

На 18 януари един западногермански вестник публикувал сензационно интервю на генерал Масю. Героят от бунта на 13 май заявил, че армията се „излъгала“ в Дьо Гол и че в бъдеще е възможно тя да откаже да се подчинява на президента. Изразявайки широко разпространеното във военните кръгове мнение, Масю казал: „Ние не разбираме повече неговата политика. Армията не можеше да очаква такава позиция от негова страна.“

Дьо Гол заповядал веднага да повикат Масю от Алжир и

да го отстранят от всички постове. Заедно с Масю в Париж пристигнал главнокомандуващият генерал Шал, за да участва в съвещанието по алжирския въпрос в Елисейския дворец на 22 януари. На съвещанието Шал поставил на Дьо Гол нещо като ултиматум. Той искал да се прекратят „политическите колебания“, да се разреши екзекуцията на арестуваните бойци от алжирската съпротива и други наказателни мерки и т.н. Президентът рязко отклонил всички претенции и настоятелно поискал да се ръководят от курса за самоопределение и изобщо „от здравия смисъл и реалността“.

За да се избегнат вълненията, генерал Шал поискал също да се разреши на Масю да се върне заедно с него в Алжир. „Генерал Масю няма да се върне в Алжир“ — твърдо отговорил Дьо Гол. Същата вечер командуващият отлетял обратно сам. В алжирската столица царяла възбуда, предизвикана от мерките, взети против Масю. Когато „ултра“-та научили, че техният любим генерал е оставен в Париж, негодуванието им се засилило още повече. На 24 януари била определена масова демонстрация. Шал можел да попречи на нейното провеждане, но не го сторил, защото смятал, че демонстрацията е полезна, за да се упражни натиск върху Дьо Гол. Обаче вечерта на 24 януари след демонстрацията събитията взели неочакван обрат. Пристигналият от Париж депутат Лагаяр решил да повтори своя „подвиг“ от 13 май миналата година. Начело на фашистките кресльовци той отново се появил в униформата на парашутист и заел една от университетските сгради. Лагаяр призовал всички, които са готови да пролеят кръвта си за „френски Алжир“, да се присъединят към него. Започнало издигане на барикади. Броят на бунтовниците растял. Отвсякъде прииждали въоръжени хора от отредите на териториалната отбрана. Примерът на Лагаяр бил последван от Ортиз и Сюзини. Сюзини провъзгласил: „Онова, което Алжир направи по-рано, може пак да стане. Но този път ние ще разпрострем нашата революция до Париж!“.

Към барикадите се приближили полицейски вериги. Бунтовниците почнали да стрелят от прикритията. Полицията отговорила. Резултат: 22-ма убити и около 200 ранени. Жертвите били главно от полицията. На помощ изпратили парашутисти, но те отказали да стрелят и явно симпатизирали на „активистите“. През веригата от парашутисти в бунтовничес-

кия лагер се доставяло всичко — от продоволствието до оръжието. Така започнала „седмицата на барикадите“ в Алжир.

А в Париж на 25 януари се свиква заседание на Министерския съвет. Генерал дьо Гол се появява бледен, но съдържан. „Аз се обръщам към онези, които не понасят морската болест — казва той. — Възможно е те да поискат да напуснат кораба още преди да е настъпила бурята. Не принуждавам никого да остава в правителството.“ След това дава думата на министрите. Андре Марло е възмутен от бунта: „Ние имаме работа с най-сериозната атака против възраждането на Франция, която се провежда в момента, когато се възвърна на власт генерал дьо Гол.“ И той иска безпощадно да се потуши бунтът с всички средства. Жак Сустел не по-малко решително взема бунтовниците под защита и напълно оправдава действията им. Той смята за причина на бунта политиката на самоопределение на Алжир. Сустел е против прилагането на сила спрямо бунтовниците и предлага да се започнат преговори с тях...

Генерал дьо Гол взема думата последен и, без да повишава тон, осъжда решително „глупавите и престъпни“ алжирски бунтовници. Той отбелязва бездействието на военните. „Военните — казва — не искат алжирската политика на Дьо Гол. Оттам е и слабостта на командването.“ Отхвърля предложението да се въздържат от „проливане на кръв“ — та армията затова съществува, за да пролива кръв, още повече, че тя се е проляла вече. Дьо Гол заявява твърдо: „Онези, които са вдигнали оръжие срещу държавата, не могат да бъдат оправдани... Държавата няма да отстъпи и установената политика не може да бъде променена. Предлагат се контакти с бунтовниците? По никакъв начин!... Трябва да се прекратят колебанията на отговорните лица. Ако Шал не се реши да действа, той ще бъде заместен. Въстанието ще бъде потушено. Аз няма да се откажа от върховната отговорност, която ми е възложена. През 1946 г. аз си отидох, защото смятах, че Франция може да mine без мене. Сега ми предстои да изпълня специална мисия.“

През трескавите дни на „седмицата на барикадите“ Дьо Гол вижда колебанията и малодушието на най-близките си помощници, старите голисти, които заемат отговорни постове, като например генералния делегат в Алжир Дьолюврие и други. На президента се опитват да упражнят всевъзможен натиск, апелират към неговата чованност. Маршал Жуен, старият съ-

курсник на Дьо Гол от Сен Сир, моли да го приеме. „Ти не ги разбираш — казва той на Дьо Гол. — Ти не трябва да заповядваш да стрелят. Това е безумие. Ти не познаваш Алжир... Те както обикновено ще се разотидат, за да си пийнат мастика...“

„Аз защитавам държавата — отговаря президентът. — Винаги съм твърдял, че Алжир сам ще реши въпроса за своето бъдеще. Не мога да допусна това въстание. Ще го смажа.“ Постепенно разговорът става на все по-висок глас. Събеседниците преминават на казармен жаргон и сътрудниците в Елисейския дворец чуват със страх избухванията на генералската разпра, които долитат от президентския кабинет. Също такива гръмки беседи стават през тези дни с Дебре, с генерал Масю. В последния случай адютантът извиква дори охраната...

На 29 януари в осем часа вечерта французите виждат Дьо Гол по телевизионните екрани. Президентът казва, че днес той е във военна униформа, за да подчертае факта, че взема думата не само като държавен глава, но и като генерал дьо Гол. Преди всичко отново потвърждава принципа за самоопределение на Алжир. Осъжда бунтовниците, тези „лъжци и заговорници“. Обръща се към армията и напомня за дълга ѝ, забранява на всеки войник „дори пасивно“ да се обединява със заговорниците под страх от сурово наказание. Исква от военните да възстановят реда с всички средства. Казва похвални думи по адрес на армията, подчертава, че „уважава и обича“ нейните войници, че цени техните заслуги. Завършва със следните думи: „По силата на мандата, който ми е дал народът, и националната законност, която изпълнявам от двадесет години, моля всички да ме поддържат, каквото и да се случи.“

Тази формула на обръщение на Дьо Гол към французите е твърде показателна. И в този критичен момент той остава верен на себе си. Дьо Гол призовава не просто на борба против „ултра“-та, той иска да поддържат именно него в тази борба. Това е типично голистки тактически похват, който използва през цялата си политическа дейност. На 18 юни 1940 г. той също така е призовал преди всичко да се обединят около него, а не просто да водят борба с врага. Не доверявайки се на народа, не искал от него самостоятелни действия. Винаги, във всички случаи народът трябва да се обляга на него, на Дьо Гол. Но през „седмицата на барикадите“, както впрочем и през

1940 г., демократичните сили, преди още да чуят призива на Дьо Гол, самостоятелно се включили в борбата. Ако през 1940 г. те разгърнали героична вътрешна съпротива, сега с небивал размах започнали борба за мир в Алжир въз основа на самоопределението и борба против ултраколонизаторите. Френската компартия, която вече няколко години се стремяла упорито към мир в Алжир, призовала трудещите се да дадат отпор на бунтовниците. На 28 януари Политбюро на компартията предложило на всички демократични партии и организации да се обявят съвместно против фашистките метежници. В предприятията и в жилищните квартали възникнали хиляди антифашистски комитети. На 1 февруари се състояла обща едночасова протестна стачка срещу фашистките заговорници, в поддръжка на правото на самоопределение на Алжир. В общонационалната стачка участвували 11 милиона души.

Отново настъпва един от онези моменти, когато Дьо Гол, толкова далеч по природа и убеждения от народа, се оказва на една страна с него, с реалната, истинската Франция. Случва се това, което ставало и през войната, освобождението или по време на борбата против „европейска армия“, когато генералът наистина възпявал Франция, нейните национални интереси. Принципът за самоопределение на Алжир се явил именно от това, което отдавна било необходимо за решаването на алжирския проблем. Разбира се, в схващането и особено в приложението на този принцип имало много различия. И все пак Дьо Гол намерил общ знаменател благодарение на своя политически усет и способността си да се издига над предразсъдъците на хората от своята социална среда. А тъкмо тази негова способност правела Дьо Гол безценен човек за господарите на Франция, за хората на едрия капитал. Та алжирската война отдавна им обърквала сметките..

През това време в Алжир „активистите“, залегнали зад барикадите, се почувствували изолирани отначало политически, а после и физически. Войници новобранци сменили парашутистите и лагерът на метежниците се оказал обсаден. До неговите главатари стигнал слух, че Дьо Гол не иска повече да отлага изпълнението на заповедта за нападение и унищожаване на барикадите. И те побързали да се разбягат, тъй като властите преследвали само главните водачи.

След ликвидирането на бунта Дьо Гол сменил главноко-

мандуващия Шал с генерал Крепен, несвързан с алжирските „ултра“. Генералите Салан, Шал и Жуо били уволнени. Другите, като Масю, били преместени от Алжир. Най-отявлениите граждански и военни „ултра“ (Лагаяр, Сюзини, Дьо Серини, Гарда и т. н.) било решено да бъдат арестувани и съдени. Били забранени организациите на алжирските „ултра“, разпуснати „териториалните части“, спрени някои вестници. На 5 февруари Сустел трябвало да освободи поста държавен министър, а скоро го изключили от партията ЮНР. В резултат на цялата история с барикадите Дьо Гол скъсал напълно с „ултра“-та.

Като че ли сега вече настъпил моментът да се осъществи курсът за самоопределение на Алжир. Никога, нито по-рано, нито по-късно, популярността на Дьо Гол не била така голяма. Социологическите изследвания показват, че през февруари 1960 г. 74 процента от французите изразили одобрението си от дейността на Дьо Гол като президент. Сам генералът чувствувал това и още повече се засилвала решителността му да осъществи принципа на самоопределението. Но продължавал да мисли, че чрез неговото провъзгласяване все пак ще може да запази най-важните позиции в Алжир. Той се надявал колкото може по-дълго да задържа Алжир от независимост. Върху алжирската му политика влияели толкова много фактори, той трябвало да се съобразява с толкова много вътрешни и външни обстоятелства, че тя изглеждала невероятно забъркана и сложна. Тя се движела по криволичеен път, понякога изведнъж спирала, дори отстъпвала назад, но все пак се движела.

След бурния януари 1960 г. много неща като че ли се прояснили, но главно в този смисъл, че по-ясно се разкрили трудностите в провеждането на политиката за самоопределение. Дьо Гол се разделил с някои от илюзиите си, които се разсеяли като дим пред очите му. Надеждата, че европейското население на Алжир ще поддържа неговата политика, рухнала. Държавата, създадена от Дьо Гол, се оказала съвсем не такъв здрав и надежден инструмент в неговата политика, както той разчитал. По време на „седмичата на барикадите“ открил, че навсякъде, като се почне от министрите и се свърши с обикновените полицаи, се саботира изпълнението на неговите заповеди. От друга страна, левите, особено компартията, които изглеждало, че нямат влияние върху политиката на новата конституция, притежават огромна сила. Разбира се, той би могъл

да се опре на тази сила и да смаже съпротивата на „ултра“-та в политиката за самоопределение. Обаче както винаги левият, демократичният лагер вдъхвал на Дьо Гол толкова опасения, колкото и „ултра“-та. Затова използвал благоприятния момент на ликвидирането на бунта, за да успее на 3 февруари да прокара в парламента такъв закон, който му осигурявал за една година извънредни пълномощия — правото да издава декрети-законои. Дьо Гол искал да укрепи позициите си, защото чувствувал, че едва започнала, бурята клатушка вече тъй силно, че понякога дори той сам изпитвал пристъпи на морска болест...

Най-много Дьо Гол се безпокои от армията, същата тази армия, към която винаги са се обръщали неговите помисли от далечните дни на младостта...

Именно тя заплашва неговите надежди да се възроди величието на Франция. В началото на март той отива в Алжир и започва прочутото „турне по офицерските трапезарии“. Няколко дни обикаля френските бойни части. Това не са обикновени парадни срещи при застинал по команда строй, когато разговорът се води само с началството. Този път генералът се появява на позициите, в казармите, в офицерските трапезарии, където го заобикалят тълпа младши офицери. Той беседва съвсем просто с тях и внимателно ги изслушва. Този път на журналистите не било разрешено да придружават Дьо Гол и думите му не са предназначени за вестниците. Но все пак те попадат по страниците на всичко знаещия, всичко критикуващия, всичко извращаващия и често много работи неразбиращ френски печат. В действителност последните събития и изявленията на самия генерал създали впечатление, че алжирската драма скоро ще завърши, че скоро ще настъпи мир. И в това време генералът обявява на офицерите, че предстои дълга война, че те трябва да спечелят победата, която им се изплъзва вече пета година! Да, той говори, както и по-рано, за самоопределение, за това, че алжирците сами ще решат съдбата си. Но при това убедено уверява жадно слушащите го лейтенанти и капитани: „Аз не мисля, че алжирците ще изберат независимостта. Франция не трябва да си отиде. Тя има право да бъде в Алжир. Тя ще остане тук.“

Печатът, а след това и френската общественост са в недоумение и са възмутени. Към какво всъщност се стреми Дьо

Гол? В своята книга „Върху острието на шпагата“ той писал някога: „Действайте винаги в съгласие със своите задни мисли.“ И всички се опитват да отгатнат тези задни мисли. Изказват се понякога зловни подозрения, че Дьо Гол няма интерес от прекратяването на войната. Нали му е дадена власт, за да осигури мира. А ако направи това, естествено, няма да бъде вече необходим и отново ще трябва да си отиде. Ето защо може би в дъното на душата си той съвсем не изпитва стремеж към мир!

Разбира се, в думите и действията на генерала винаги е вложено доста двусмислие и хитрост. Но да се подозира в толкова вулгарна низост би било несправедливо. На него не му трябва самата власт, а възможността да я използва за възвеличаване на Франция, естествено, под неговото ръководство. Затова трябвало да се изреже от тялото на Франция алжирският злокачествен тумор. За да се проведе тази операция, необходима е наркоза за армията, интелигенцията, буржоазията, работниците и т. н. Всеки трябва да получи своята доза.

Дьо Гол знае, че ще му се наложи да води преговори с ФЛН. А преговори в неговия стил изискват трайни позиции под формата на военно превъзходство на французите над алжирската освободителна армия. Това могат да постигнат само тези офицери. Но пък те няма да се бият с алжирците за независимостта на Алжир! Трябва да им се постави друга, френска задача. Освен това може да се очакват нови заговори и бунтове и трябва да се предпази армията от влиянието на побеснелите „ултра“. Ето какво завело Дьо Гол в офицерските трапезарии.

Изявленията, направени там от Дьо Гол, не убягват от вниманието на Алжирския фронт за национално освобождение. Неговите ръководители обвиняват Дьо Гол, че той „затваря вратата за преговори“. Това би било вярно, ако генералът не търсеше едновременно пътища за преговори, които, разбира се, да бъдат само в негов интерес. При целия си реализъм той се надява все още да запази Алжир колкото може повече, а да даде в замяна колкото може по-малко. По заповед на Дьо Гол се търсят контакти с алжирци по различни неофициални канали. Докладват му, че е установена връзка с двама видни офицери от алжирската армия, заинтересувани от преговорите. Дьо Гол решава да води лично тези преговори и на 10 юни

тайно приема офицерите в Елисейския дворец. Резултатите от беседването му дават никакви надежди, но наскоро двамата пратеници, след като се завръщат в Алжир, загиват при неизвестни обстоятелства.

На 14 юни Дьо Гол излиза с реч, в която отново потвърждава правото на Алжир на самоопределение и казва, обръщайки се към „ръководителите на въстанието“: „Аз им заявявам, че ние ги чакаме тук, за да изработим с тях честни условия за прекратяване на боевете, да урегулируме положението на армията, да осигурим съдбата на бойците.“ Тук дори не се загатва за политически преговори, но ФЛН се съгласява все пак да изпрати свои представители във Франция и на 25—29 юни в Мелен, на 40 километра от Париж, се състояли първите, макар и предварителни, официални френско-алжирски преговори. Французите са съгласни да разговарят само за прекратяване на огъня и нищо повече. Като че ли алжирската освободителна армия е претърпяла поражение и капитулира! Всички опити да се повдигнат политически въпроси са безуспешни. В резултат — пълен провал.

След това минават четири месеца без какъвто и да е съществен напредък в алжирската политика на Дьо Гол. Войната става все по-ожесточена. Привържениците на „френски Алжир“, зарадвани от провала на преговорите в Мелен, мобилизират силите си. През юни 1960 г. техните водачи се събират в предградието на Париж Венсен на „колоквиум“. Тук са все познати лица: Бидо, Делбек, Дюше, Лакост и други. Те потвърждават своята враждебност спрямо политиката за самоопределение и основават специален комитет. Алжирските „ултра“ създават от своя страна нов „Фронт на френски Алжир“ с филиал в метрополията. Фашистующите военни се групират около запасния генерал Салан. Център на тяхната дейност става Мадрид.

Едновременно с това все по-голямо значение за еволюцията на алжирския проблем получава движението за мир. Именно през есента на 1960 г. то става особено масово. Преговорите в Мелен събуждат надежди; техният провал предизвиква горчиво разочарование и засилва решителността за борба против войната. Движението се изразява в различни форми — от масови, организирани действия на трудещите се — комунисти, до такива крайни форми като пряка помощ на ФЛН. През сеп-

тември били съдени 25 участници в „мрежата на Жансон“, които непосредствено сътрудничели с алжирското освободително движение. Точно тогава се обнародва „Манифест на 121“, подписан от видни дейци на културата. Манифестът оправдава отказа от участие във войната, та дори и дезертьорството. А в последно време броят на дезертьорите явно нараства. Против подписаните манифеста се възбужда съдебно преследване. Сред обвиняемите е и световноизвестният философ и писател Жан-Пол Сартр. Узнал това, Дьо Гол казва на своите сътрудници: „Възбуждането на общественото мнение е занаят на интелигентите. Те са в ролята си. Нека го вършат. Не за пръв път такива хора създават грижи на властта.“ И президентът споменава Зола, Ролан, особено Волтер. И моли неофициално съдебните органи да прекратят делото срещу Сартр.

Може би не отдава значение на движението за мир в Алжир? Напротив, той е поразен от неговия размах и това го кара да обмисля напрегнато нови ходове в сложната алжирска игра. В своята биография на Дьо Гол Ла Горс пише: „От юли до ноември 1960 г. минават четири месеца без никакви видими изменения. Но тъкмо тогава Дьо Гол взема решения, които след шестнадесет месеца ще доведат до завършването на войната... Дьо Гол решава сега, че трябва да отиде докрай в своята политика.“

По това време в неговите речи се въвежда нова формула: „алжирски Алжир“, която предизвиква бяс у „ултра“-та. А на 5 септември на поредната пресконференция той заявява, че „единственият въпрос“, който остава, е да се постигне „алжирският Алжир“ да остане в „асоциация, в приятелски съюз“ с Франция. Другояче казано, цената на самоопределението е запазване на най-важните френски позиции и привилегии в Алжир. Президентът посочва също: „От всички страни казват: Дьо Гол може да реши алжирския проблем. Ако той не го направи, никой друг няма да го направи. Тогава нека ми дадат възможност да го направя. Аз не искам повече.“

Към кого се обръща генералът с това искане? Към упоритите привърженици на „френски Алжир“? Но те не са вече в състояние да възприемат каквито и да е логически доводи. Към левите сили? Но те в своята борба за мир му служат поне като мощно противодействие срещу „ултра“-та. Става дума за онези колебаещи се, които все още не могат окончателно да се съ-

гласят с това, че Алжир не е Франция. А те са навсякъде: в армията, в парламента, в държавния апарат, дори в неговото правителство.

Любопитно е, че Дьо Гол е принуден да прибегва до твърде странни за него начини, да не кажем хитрости. На 4 ноември радиото и телевизията предават негова реч. А в нея има нещо съвсем ново, макар че това са само думи. Но думите за Дьо Гол са винаги най-важното оръжие за политическо действие. Той произнася за пръв път термина „Алжирска република“, която „някога ще съществува“. Коментаторите преценяват това изявление като обещание за формално признаване де факто на временното правителство на Алжирската република. И така, нова сензация, която предизвиква удовлетворение у едни и ярост у други. Между последните е и неговият министър-председател Мишел Дебре, който буйно протестира: „Това абсолютно не отговаря на текста, който аз четох!“ С обезоръжаваща искреност генералът отговаря: „Това е вярно. Аз не исках да говоря за Алжирска република. Вярно. Но го казах. В края на краищата по-добре е така, тъй като и без това ще се свърши именно така.“

През ноември 1960 г. генералът пристъпва към подготовка на нови акции в алжирската политика. Създава се пост държавен министър по алжирските въпроси, подчинен непосредствено на президента. На този пост се назначава Луи Жокс, съратник на Дьо Гол през войната, опитен дипломат. С това се отстраняват от алжирските въпроси онези членове на правителството, които въпреки личната си преданост към генерала не могли все още да се откажат от слабостта си към „френски Алжир“.

На 14 ноември в заседание на Министерския съвет Дьо Гол обявил решението си да постави алжирския въпрос на референдума, който бил насрочен за 8 януари 1961 година. Възнамерявайки да пристъпи най-после към по-решителни действия, той иска да си осигури нов израз на доверие от страна на Франция и едновременно да заздрави личните си позиции.

Тъкмо в тези дни Шарл дьо Гол навършва 70 години. Той приема поздравления с мрачна раздражителност: „Приятно ви

е да ме видите остарял?“ Но това не е просто неговият обикновен песимистичен тон към него самия. Генералът чувства отпадане на силите и влошаване на здравето. От него се чува: „Животът ми угасва.“ Той си спомня миналото, времената на „Свободна Франция“: „Онова, което върших в Лондон, ме въодушевяваше. А сега...“ Дьо Гол се опитва да запази външния вид на „човека от 18 юни“ и когато се явява публично, не носи очила. Но той не вижда чертите на събеседника си, пред него са само сенки. Например по това време, приемайки премиера на Република Конго, абата Фюлбер Юлу, облечен в сутана, той се обърнал към него: „Мадам...“ Генералът разказвал огорчено за този епизод, за това, как му е неприятно да бъде въплъщение на физическия упадък. И веднага силата на характера надделява и той заявява твърдо: „В живота на човека, както и в живота на нацията, има часове на безнадеждност. Но волевият човек не може да се поддава на отчаяние.“

Събитията отново ще поискат от него голяма издръжливост и самообладание. В началото на декември Дьо Гол предприел пътуване (този път последно) из Алжир. Той възнамерявал да подготви армията и администрацията за предстоящото самоопределение на страната. Там било напрегнато, европейското население се вълнувало и присъствието на президента трябвало да успокои страстите. Нима не съумял той през юни 1958 г. само с появяването си да потуши бунта? Тогава алжирските французи го посрещнали с възторжени овации. Сега същите тези хора му готвели съвсем друга среща. В Алжир специално пристигнали от Испания агенти на генерал Салан, за да организират демонстрация, а ако бъде възможно — и нов бунт. Предлагали дори да убият Дьо Гол по време на безредиците, да дадат властта на генерал Салан и по този начин да осигурят тържеството на делото „френски Алжир“. В навечерието на пристигането на генерала била обявена обща стачка, „ултра“-та призовавали населението на демонстрация. В позивите, напечатани специално за този случай, се казвало: „Кажете „не“ на Дьо Гол!“ или „Настъпи решителният момент, утре ще бъде твърде късно“. На 9 декември Дьо Гол бил посрещнат от огромни тълпи. Те се държали съвсем не така, както при предишните му посещения. Европейците проявявали открита враждебност и издигали лозунги: „Алжир е френски!“, „Спасете

Алжир!“. Но арабите, които също се стекли да посрещнат генерала, викали „Да живее Дьо Гол!“, „Алжир е алжирски!“. За първи път коренните жители на страната изразявали открито своите стремежи.

Дьо Гол се държал както винаги, т.е. външно доста хладнокръвно, скривайки възмущението си от поведението на съотечествениците си. Той влизал често направо в тълпата и стискал ръцете на хората, без да обръща внимание на враждебните викове на французите. Обстановката била крайно напрегната. На следния ден демонстрациите се възобновили. Мюсюлманите излезли на улицата с бяло-зелените знамена на Алжирската република и с лозунгите „Да живее ФЛН!“. Започнали сблъсквания, чули се изстрели. „Активисти“ нападали мюсюлмани, навсякъде възниквали улични схватки. Парашутистите откривали огън по тълпите араби. Стотици убити, хиляди ранени останали по улиците. Дьо Гол на вертолет прелетял над Оран и Алжир и видял всичко. Той не губел присъствие на духа и дори изпитвал някакво мрачно удовлетворение. Как могат хората след това да отхвърлят неговата политика на самоопределение?

„Ултра“-та замисляли кървави сблъсквания, за да парализират политиката на здравия смисъл. И отново постигнали обратни резултати. Дьо Гол дошъл до извода, че е недопустимо по-нататъшното отлагане на преговорите, но, разбира се, при максимално изгодни за Франция условия. В такъв дух се и провел референдумът през януари. На избирателите се предлагало не просто да одобрят самоопределението, но и организирането на местна власт в Алжир чак до нейното осъществяване. Дьо Гол още се надявал да създаде някаква алжирска власт освен ФЛН. Във всеки случай това можело да бъде средство да се упражни натиск или по-точно шантаж на ФЛН в предстоящите преговори. На референдума 75 процента от гласуващите отговорили на Дьо Гол с „да“. Макар броят на гласовете да бил по-малък в сравнение с 1958 г., той получил нов израз на доверие.

В това време лидерите на ФЛН съобщили чрез швейцарското правителство, че техните хора са готови за предварителна тайна среща с френски представител, който би имал лични пълномощия от Дьо Гол. Генералът поверил тази работа на Жорж Помпиду, по това време директор на банката на Рот-

шилд. Той взел отпуск от банката „за занимания със зимен спорт“ и на 19 февруари заминал за Швейцария, където в Люцерн се срещнал с алжирците. Помпиду се върнал в Париж и отново заминал „да се пързала на ски“. На 30 март се обнародвало официално комунике, в което се казвало, че в Евиан скоро ще започнат френско-алжирски преговори. На другия ден в малкото погранично курортно градче Евиан от избухването на пластична бомба загинал неговият кмет Камий Блан. По цяла Франция започнал „фестивал“ от взривове. Една бомба избухнала в Бурбонския дворец.

Работата била друга: в същата тази Швейцария в началото на март се състоял събор на военните и граждански „ултра“, които били основали „Тайна въоръжена организация“ (ОАС). Старият знак на френските фашисти — келтският кръст — станал неин символ. ОАС се оглавявала от генерал Салан, който избрал като главно средство за борба против мира в Алжир организирането на многобройни експлозии. Това трябвало да хвърли Франция в паника, смут и политически хаос.

Докато началото на преговорите в Евиан се отлагало поради различни протакания, на 22 април ново драматично събитие потресло Франция. На сутринта Радио Алжир съобщило, че властта е взета от тайно пристигналите там генерали Шал, Жуо и Зелер, към които се присъединил пристигналият със самолет същия ден от Испания Салан. С помощта на парашутистите от чуждестранния легион те завладели всички ключови позиции на алжирската столица и арестували представителите на правителството. Шал се самоназначил за командувач и обявил „правото“ си да разпростре действията върху метрополията. Хунтата на разбунтуваните генерали завзела властта в Оран и Константин.

В една от своите декларации генералите заявили, че „отказват да предадат една от провинциите на Франция (т.е. Алжир), така както това направил в Лондон на 18 юни 1940 г. един генерал с временно звание“. Развилнелите се метежници се държали с типично престъпно нахалство. Като арестували трима от намиращите се в Алжир членове на правителството, един от полковниците-парашутисти изпратил на Дебре телеграма: „Заменяме трима министри за една маймуна.“

А в Париж „Отел Матиньон“ бил обзет от паника. Опасността от десант на парашутистите напълно объркала Дебре.

Той призовал по радиото населението да даде отпор: „Щом чуете сирените, тръгвайте към летището пешком или с автомобили...“ Запазили склонността си да се шегуват при всякакви обстоятелства, французите казвали: „А защо не на коне?“

Поведението на генерал Дьо Гол се отличавало явно от нерешителните, панически действия на неговите министри. „Как се осмелиха?“ — извикал той, когато научил за събитията в Алжир, и веднага взел курс към безпощадно смазване на военния бунт. Но това не било тъй просто. Работата стигнала дотам, че заповедите на Дьо Гол до армията изобщо не се предавали по назначението си. Та генерал Бофор — неговият началник на военната канцелария, се оказал пряк съучастник на бунтовниците! Но Дьо Гол не надценявал шансовете на четиримата генерали за успеха на авантюрата. Той дори не изменил всекидневната си програма. Дьо Гол добре познавал хората, които възглавявали бунта, и нямал високо мнение за тяхната смелост и способност да действуват. В отговор на предупреждението, че генерал Шал начело на парашутистите всеки момент можел да бъде в Париж, отговарял: „Да, ако той беше Фидел Кастро. Но не Шал.“ Дьо Гол питал иронично изплашените министри през нощта на 24 април: „Е, как, още ли не са направили десант?“ И добавял: „Не хленчете!“ Той смятал, че по-голямата част от армията няма да поддържа генералите. Наистина след тях тръгнали само 15 хиляди парашутисти. Дьо Гол не искал отначало да говори по радиото. Но в 8 часа вечерта на 23 април се появил все пак по екраните на телевизорите, облечен във военна униформа. Като осъдил рязко бунта, той заявил: „В името на Франция аз заповядвам да се използват всички средства, подчертавам — всички средства, за да се прегради пътят на тези хора... Забранявам на всеки французин, и преди всичко на всеки войник, да изпълнява техните заповеди... Французойки и французи, помогнете ми!“.

Разчитайки както винаги на собствените си сили, народът се обявил вече против бунтовниците. На 23 април ЦК на компартията заявил: „Комунистическата партия призовава всички работници и демократични сили към незабавен отпор, към единство на действията във всички форми, за да се иска отстраняването и суровото наказание за подстрекателите и организаторите на преврата в Алжир.“ На 24 април по призива на левите партии и профсъюзите се обявила обща стачка, в която

участвували 12 милиона души. Работническата класа била готова да защитава Републиката с оръжие в ръце. Но в отговор на предложението да се раздаде оръжие на доброволците генерал Дьо Гол възразил срещу това и заявил: „Аз не искам да бъда заложник на Общата конфедерация на труда, на Комунистическата партия и на Съюза на студентите.“ Както винаги, Дьо Гол се боял най-много от левите. Дори и когато действувал в духа на техните искания и лозунги, не допускал нито за миг възможността да се обедини с тях. Генералът бил убеден, че служи не на някоя класа, а на Франция, на държавата, която според него стояла над партиите. Във връзка с генералския бунт дори осъждал буржоазията, когато видял как буржоазният държавен апарат съчувствува открито или тайно на бунтовниците: „Елитът не служи повече на държавата. Почти всички ръководни кадри на нацията са против мене. Това е предателство на буржоазията.“ И добавил: „През 1940 г. аз също бях сам... Какво представляват в страната всички тези привилегировани, всички тези буржоа, тези празнодумци от парижките салони, недоволни, мърморковци? Три процента? Пет процента? Това е пяна на повърхността. Да, аз казвам: пяна. Остава ми да разчитам на дълбоките народни маси. При тези условия народът ще си каже думата.“

В края на краищата политиката на Дьо Гол по алжирския въпрос, както и неговата дейност през Втората световна война, отговаряла наистина на стремежите на огромното мнозинство от френския народ. Но и в дадения случай обективните закономерности на класовата борба определили действията на Дьо Гол. Той използвал генералския бунт, за да засили още повече личната си власт, като въведе в действие прословутия 16-и член от конституцията, който му предоставял неограничена власт. Против кого се готвел той да я използва? Генералите Шал и Зелер били арестувани. Салан и Жуо се скрили. Това нямало значение, натискът на десните му позволил във всеки случай да получи оръжие и против левите.

Но както и по-рано, Франция продължавала да страда от войната в Алжир, макар че Дьо Гол бил вече три години на власт. Необходимо било да се върви напред. На 20 май 1961 г. се възобновяват френско-алжирските преговори в Евиан. Френската делегация се опитва да даде по-малко и да получи повече. Французите особено настояват да се отдели богатата с нефт

Сахара от Алжир. Три седмици на преговори минават безрезултатно. На 13 юни Дьо Гол ги прекъсва. На 20 юли преговорите се подновяват в Льогрен, но още на 28 юли отново се прекъсват.

През лятото на 1961 г. алжирската политика на Дьо Гол като че попада в задънена улица. Едновременно той се сблъсква със сериозни вътрешнополитически трудности. Възниква конфликт в парламента поради разногласия в селскостопанската политика. В самото правителство назрява конфликт. Мишел Дебре иска оставката на Едмон Мишле, когото нарича представител на ФЛН в правителството. Сам Дебре иска упорито твърда политика в Алжир. Именно той настоява да се създаде някаква „алжирска“ власт в противовес на ФЛН. Но опитите в тази насока дават жалки резултати. На Дьо Гол не му е лесно да сътрудничи с Дебре. Наистина министър-председателят вече десет пъти си подавал оставката. Но генералът не искал да го освободи. Привърженикът на „френски Алжир“, възглавяващ правителството, служел на Дьо Гол като допълнително средство за успокояване на разтревоженото европейско население в Алжир и особено на армията. През есента на 1961 г. настъпва небивала криза в още съвсем младата държава на Дьо Гол. В сравнение с миналата година стачното движение се засилва двойно. Огромни райони от страната са обхванати от селски вълнения. ОАС разширява своята дейност. От началото на 1961 г. до ноември в метрополията станали 350 експлозии. Бандитите от ОАС особено безчинствуват в Алжир. Всичко върви зле и не случайно през октомври 1961 г. на парижката борса рязко пада курсът на акциите.

На 8 септември станало първото покушение срещу Дьо Гол. Всички знаели, че това покушение е можело да стане всяка минута. Извънредно личният характер на неговата власт и на неговата политика го превръщали в главна мишена на фашистите от ОАС. Но не само тази организация готвела убийството на генерала. След десет години ще се появят в печата сведения, че е съществувала още една строго конспиративна организация от високопоставени военни и граждански дейци, генерали, сенатори, депутати, много от които по-рано били голисти, но през 1961 г. решили да унищожат Дьо Гол. Това бил така нареченият „стар щаб на армията“. Той действувал значително по-предпазливо от ОАС, без да се свързва открито с кресливите

привърженици на „френски Алжир“. Именно тази организация била подготвила най-опасните от всички 15 покушения срещу живота на Дьо Гол, включително и първото от тях. На 20 километра от Париж по пътя за Коломбе около Пон сюр Сен покрай канавката имало купчина пясък, в която била скрита бомба с 45 килограма взривен материал. При избухването ѝ се получила яма с диаметър 100 метра. Около 10 часа вечерта на 8 септември по пътя се показали колата на президента, колата на охраната и двама мотоциклетисти. Колата на Дьо Гол се изравнила с купчината пясък, чул се взрив и към небето се издигнал огнен стълб. Но никой не пострадал. Обстоятелствата на този случай станали известни на широката публика значително по-късно. Държавната сигурност научила случайно за подготвяното покушение и обезвредила бомбата. Избухнал само напалмът. Но защо бомбата изобщо не е била отстранена? Неизвестно. Изказвали се догадки, че несполучливото покушение би могло по някакъв начин да се окаже полезно по политически съображения...

В края на септември Дьо Гол се отказва от искането си да запази пряк контрол над Сахара. Срещите с ФЛН се подновяват. Но бандитите от ОАС засилват до крайна степен масовия терор. Обществеността е потресена от тяхната безнаказаност. Дали Дьо Гол не се бои, че ще си развали отношенията с тях? На 8 февруари 1962 г. в Париж става масова протестна демонстрация. И тук именно полицията проявява изключително усърдие. При разгонване на демонстрантите загиват девет от тях. На другия ден два милиона парижани обявяват стачка. А на 13 февруари погребението на жертвите на полицията се превръща в мълчалив, но страшен и трагичен израз на народния гняв. Да се протакат и след това френско-алжирските преговори било немислимо. Генерал дьо Гол често нетърпеливо телефонира в Евиан на Луи Жокс, който оглавява френската делегация. Той иска най-бързо завършване на преговорите: „Настоявайте само на главното, вие разбирате!“

На 18 март 1962 г. френско-алжирските споразумения за прекратяване на огъня, за условията на предаване на суверенитета, по-нататъшните отношения между Франция и независим Алжир били подписани. На следния ден войната завършила. На 8 април във Франция се състоял референдум, на който 90 процента от френските избиратели одобрили евианските спо-

годби. По такъв начин генерал дьо Гол изпълнил най-важното си задължение пред страната.

Министерският съвет се събрал за обсъждане на споразуменията с Алжир. Андре Малро ги приветствувал тържествено и ги нарекъл истинска победа. Министър-председателят Дебре възразил рязко: „Преди всичко това е победа над нас самите.“ И двамата, всеки по своему, били прави.

На края на заседанието генерал дьо Гол казал: „Ние се опитахме да направим в Алжир всичко, което е в човешките възможности. Тези споразумения са краят на дългата криза. Този изход е единствено възможният и той трябва да се приеме. Той стана неизбежен, като имаме предвид народните движения... Това е почтен изход. Не е необходимо да се обсъжда какво е било направено и какво не е било направено. Хората са хора и те могат да грешат. Необходимо беше да се изведе Франция от едно положение, което ѝ носеше само нещастие... Сега ние трябва да се обърнем към Европа. Ерата на организираните континенти смени колониалната ера.“

Няма нужда да се разглежда подробно съдържанието на евианските споразумения. Много от него е вече зачеркнато от следващите събития. Главното е, че мирът бил установен. Можел ли е Дьо Гол да го постигне по-бързо и по-добре? На тази тема може да се разсъждава до безкрайност. Във всеки случай в историята на разпадането на империалистическата колониална система не е имало толкова сложно, понякога като че ли безизходно положение като това, в което била изпаднала Франция заради Алжир. Нито една бивша колониална държава не била изпитвала подобни вътрешни конфликти във връзка с борбата на колониалните народи за освобождение. Лично Дьо Гол през тези години сключил спогодби за независимост с много африкански страни и това не предизвикало сътресения. Друг бил въпросът с Алжир. Генерал дьо Гол трябвало да се сблъска тук с изключителни трудности. Бил ли е той напълно последователен в своята политика за самоопределение на Алжир? Във връзка с различните мнения по този въпрос Дьо Гол казва: „Аз никога не съм променял моите възгледи за Алжир. Моето решение отговаряше на националните интереси. Никога не съм се съгласявал на интеграция. От 13 май 1958 г. това беше ясно. И аз не измених линията си. Но, разбира се, аз се движех напред на етапи. Политиката е изкуство, основано на реалности.“

Самоопределението на Алжир се оказало по-трудно и за това, че Дьо Гол трябвало да преодолява упорито активната, а още по-често пасивна, но масова съпротива на хората от неговия кръг, близки му по дух, по произход. И после се налагало да отстъпва, което той твърде не обичал да прави. Когато полковник Паси, стар съратник на Дьо Гол от Лондон, започнал да изразява съжаление и съмнение относно отказването от Алжир, той отговорил: „Аз не можех да действувам другояче. Когато дойдох през 1958 г., Алжир беше вече загубен. Вие мислите, че това ми беше приятно? Аз страдах още повече от вас.“

Независимо от политическите симпатии или антипатии към Дьо Гол, не може да не се признае, че осъществяването на политиката за самоопределение на Алжир изисквала от него упоритост, изкусно политическо маневриране и смелост. По-късно вестникът на френските комунисти „Юманите“ ще отбележи: „В решаването на алжирския проблем генерал Дьо Гол прояви с най-голям блясък своя реализъм и способност на държавен деец.“